

Дарбанов М.Е.

**АНТРОПОЛОГИЯЛЫК АЛКАКТАГЫ НЕГИЗГИ ТҮШҮНҮКТӨР
(КОГНИТИВДИК ЛИНГВИСТИКАЛЫК АСПЕКТ)**

Дарбанов М.Е.

**ОСНОВНЫЕ ПОНЯТИЯ АНТРОПОЛОГИИ
(КОГНИТИВНО-ЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ)**

Darbanov M.E.

**THE BASIC CONCEPTS OF ANTHROPOLOGY
(cognitive linguistic aspect)**

УДК:808.5(5752)(043.4)

Бул макалада антропологиялык алкактагы негизги түшүнүктөр аркылуу биз адамга, кишиге, инсанга, пендеге жана жалпы адамзатка байланыштуу терминге, кээде туруктуу сөз айкаштарына айланган бирдиктердин маанилерин кыскача чечмелеп, алардын белгилүү бир тартипте топтоштуруу, классификациялап, алардын түрдүү өзгөчөлүктөрү, касиеттери ачыктап берилет.

Ошондой эле, адам сөзү менен тыгыз алакадагы элдин жалпы катмарына жеткиликтүү эмес айрым түшүнүктөр чечмеленет.

Негизги таяныч сөздөр: антропологиялык негизги түшүнүктөр, тилдик бирдиктер, диний жана мифологиялык түшүнүктөр, антропонимика, экспоненттери, киши лексемалар, түрдүү концепциялар, филология, логика, палеолингвистика

В данной статье кратко расшифровываются значения и основные понятия антропологии, связанные с человеком, личностью, с общечеловеческими терминами, с фразеологическими сочетаниями, группируя их в определенном порядке, классифицируя, определяя их различные особенности.

Также расшифровываются некоторые понятия, тесно связанные со словом "Адам" ("человек"), но не общепризнанные народом.

Ключевые слова: основные понятия антропологии, языковые единицы, религиозные и мифологические понятия, антропонимика, экспоненты, лексемы "человек", различные концепции, филология, логика, палеолингвистика.

This article briefly decoded values and the basic concepts of anthropology associated with the person, the personality, with universal terms, with the phraseological combinations, grouping them in a certain order, classifying, identifying their different characteristics.

Also decipher some concepts that are closely related with the word "Adam" ("man"), but not recognized by the people.

Keywords: basic concepts of anthropology, linguistic unity, religious and mythological concepts anthroponimics, exhibitors, tokens "man", different concepts, philosophy, logic, paleolingvistika.

Бул параграфта антропологиялык алкактагы негизги түшүнүктөр аркылуу биз адамга, кишиге, инсанга, пендеге жана жалпы эле адамзатка байланыштуу терминге, кээде туруктуу сөз айкаштарына айланган тилдик бирдиктердин маанилерин кыскача чечмелеп, аларды белгилүү бир тартипте топтош-

туруп, классификациялап, алардын түрдүү өзгөчөлүктөрүн, касиеттерин ачыктап берүүгө аракет жасамакчыбыз. Ошондой эле, адам сөзү менен тыгыз алакадагы элдин жалпы катмарына жеткиликтүү эмес айрым түшүнүктөрдү чечмелеп бермекчибиз. Бул иш-аракеттерди жүзөгө ашырууда ар кыл энциклопедиялык, түшүндүрмө, фразеологиялык, котормолуу ж.б. сөздүктөрдөн, справочниктерден, Интернеттеги сайттардан жана кээ бир илимий булактардан пайдаландык.

1. "Адам" концептине байланыштуу айрым диний жана мифологиялык түшүнүктөр – 1) Адам ата - диний түшүнүк боюнча Кудай жараткан эң алгачкы киши, адамзаттын атасы. Ал жалгызсырабасын деп Кудай кийин Аба энени жараткан имиш. Экөө бейиште жашаган. Алла Тааланын айтканын аткарбай, күнөөкөр болуп, бейиштен куулган. **2) Адам Кадмон** - (евр. adam qadmōn, "алгачкы Адам", "алгачкы адам баласы") иудаизмдин мистикалык салты боюнча материалдык жана руханий дүйнөдө адамзаттын алгачкы образы, абсолюттук, руханий пайда болушу. **3) Агач киши** – карачайлардын жана азербайжандардын мифтеринде (меша - адам) "токой адамы", Кавказдын тоолуу токойлорунда жашоочу жиндер. Адам менен маймылдын ортосунда пайда болгон аял-эркек кейипиндеги чачтуу, жагымсыз жыттары бар адам түрүндө көрүнүшкөн. **4) Ажина** - тажиктердин, өзбектердин, каракалпактардын, кыргыздардын, бир жагынан казактардын мифологиясында жин-шайтандар, арам күчтөр. Ажина көлөмү кокусунан чоңоюп кетүүчү, чоң дөө аялга айланып кетүүчү аял кейипинде же ар кыл жаныбар түрүндө көзгө көрүнгөн. **6) Жин** – мусулман мифологиясындагы шайтан. Аравияда мусулманчылыкка чейинки доордо меккеликтер аларды Аллахтын туугандары деп эсептешкен. Мусулмандардын салтына ылайык жиндерди Аллах түтүнү жок оттон жасаган жана алар акыл-эске ээ аба же от денелүү болушкан. **8. Пери** – учуп жүрүүчү, канаттары бар, аял кебетесиндеги айдай сулуу, узун чачтуу, кереметтүү жан. **9. Перизаада** – пери тектүү, периден төрөлгөн бала, киши.

10. Суу пери – элдин ишениминде – узун чачтуу, балык куйруктуу, сууда жашоочу айгыр.

Мындагы мисалдар “Киши” концептинин мифологиялык жана диний катмарларынан кабар берет.

2. “Адам” концептине байланыштуу юридикалык түшүнүктөр –

1) Адамдын жана граждандын укуктарынын декларациясы - Улуу француз революциясынын программалык документи. 1789-жылы 26-августта уюштуруу чогулушунда кабыл алынган. **2) Адам-күнү** - жумуш убактысын эсептөө өлчөмү. Жумушчунун ишке келген күнү ал канча саат иштегенге карабастан, аткарылган адам-күнү болуп эсептелет. Адам-күнүнө жумушчу иш ордунда же командировкада, дем алыш, майрам убактысында иштеген күндөрү да кирет.

3) Адам-саат - өндүрүштөгү жумуш убактысын эсептөөдөгү чен бирдиги. Өндүрүштө пайдаланылган адам-саат сменада жана сменадан тышкары бардык жумушчу иштеген сааттын саны менен аныкталат. Көпчүлүк өлкөлөрдө эл чарбасындагы бардык жумушчулар менен кызматчылар жумасына 39 саат иштешет. **4) Жак** – жарандык укуктун субъектиси катары сот алдында доочу же жоопкер болууга акылуу адам же жамаат. **5) Жаран** - 1. Расмий түрдө тигил же бул мамлекеттин туруктуу тургуну болуп эсептелип, ошол мамлекет тарабынан камсыз кылынган бардык укуктардан пайдаланган жана мыйзам аркылуу белгиленген бардык милдеттерди аткарууга тийиштүү болгон адам. Келтирилген бирдиктерди “Киши” концептинин юридикалык катмарын чагылтуучу мисалдар катары кароого болот.

3. “Адам” концептин ачыктаган илимдер жана багыттар:

1) Антропогенез – антропологиянын негизги тармагы; адамдын чыгуу тегин изилдөөчү илим. Ал изилдөөчү негизги проблемаларга: адамдын сүт эмүүчүлөрдүн ичинен алар орду, адеп чыккан жери жана убагы, адамды адам кылган факторлор кирет. Буларды чечүүдө антропогенез салыштырмалуу анатомия, эмбриология, физиология, палеонтология, археология, геологиянын накта даректерине таянат. **2) Антропология** – (антропо жана logos – окуу) – адамды жаратылыштын эң жогорку продуктусу деп эсептеп, адамдагы бардык өзгөчөлүктөр менен касиеттерди анын табияттан чыккандыгы менен түшүндүргөн философиялык багыт. **3) Антропология** – (антропо жана логия) кишинин жаралышы жана эволюцияланышы, адамзат расаларынын пайда болушу жана кишинин дене түзүлүшүнүн нормалдуу вариациялары жөнүндөгү илим. **4) Антропонимика** – (гр. «адам» + «ат») адамдардын аттарын (антропонимдер); алардын келип чыгышын, эволюциясын жана алардын пайдаланылыштарынын мыйзам ченемдүүлүктөрүн окутуп-үйрөтүүчү, ономастиканын бир бөлүгү. Антропоним деп адамдар аталуучу бардык аттарды: энчилүү адам аттарын; *Айбек, Гүлгакы, Баатырбек, Төлөгөн, Анара, Роза* ж.б.; атасынын аттарын; *Сапарбаевич, Каныбекович, Мадумаровна* ж.б.; фамилияларды; *Жунусов, Айтматов, Сарыгулов*

ж.б.; лакап аттары (псевдонимдерди): *Балка, Горький, Казак, Таичайнар, Жолборс* ж.б.; жасалма аттары (клички): *Коба, Куба, Чанач, Боке* ж.б. **5) Антропософия** – (антропо жана гр. sophia – акылмандык) адамды кудай кылып көрсөткөн диний-мистикалык декаденттик философиянын бир түрү. Антропософияга биринчи дүйнөлүк согуштун алдында мистик немец илимпозу Рудольф Штейнер негиз салган. **6) Антропоцентризм** – (гр. антропо жана лат. centrum - борбор) ааламдын түп негизи жана максаты адам деп эсептеген идеалисттик көз караш; теологиянын бир түрү. Диний окуу менен тыгыз байланышта болуп, илимге каршы. Антропоцентризм көз карашын төгүндөөдө Коперниктин теориясы, Дарвиндин окуусу ж.б. илимий ачылыштар эбегейсиз зор салым кошкон.

7) Анатолия (гр. anatome – тилип-кесүү, муунга ажыратуу) организмдин, органдардын, ткандардын жана клеткалардын формалары жана түзүлүштөрү жөнүндөгү илим. **8) Физиология** – бүтүндөй организмдин, анын айрым органдарынын жана алардын системаларынын жашоо функциялары жөнүндөгү илим. **9) Гигиена** – саламаттыкты сактоо жана чыңдоо, о.э., жумушка, эс алууга жана турмуш-тиричиликке туура шарт түзүү жөнүндөгү илим. **10) Евгеника** – адамдарды селекциялоо жана алардын мурастык касиеттерин жакшыртуунун жолдору жөнүндөгү окуу. Ал адамдын генофондундагы тукумдун бузулушуна, начарлашына байланыштуу кубулуштар менен күрөшүүгө арналган. Төмөндө адамга байланыштуу бир нече илимдерди санап өтөлү: адам жана коом, адам таануу, археология, социобиология, биология, биохимия, приматология, генеалогия, геногеография, тарых, филология, лингвистика, палеолингвистика, онтопсихология, физиология, медицина, логика, [психология](#), [социопсихология](#), философия, педагогика, [маданият таануу](#), риторика, демография, дин таануу, манас таануу, коом таануу, жаран таануу, [социология](#), [палесоциология](#), [оэтнография](#), [этология](#), укук таануу, экономика, саясат таануу, эмбриология, геронтология этика ж.б.

4. Адам жөнүндөгү түрдүү концепциялар, багыттар:

а) биологизатордук концепция: **1) Расизм** – адамдын табияты анын расалык таандыктыгы менен аныкталат. **2) Социал-дарвинизм** - жогорку катмардын өкүлдөрү коомдо алдыңкы орунда турушат, анткени алар жаратылышынан башкалардан жогору өнүгүшкөн. **3) Социобиология** - адамга тиешелүү болгон көпчүлүк жүрүш-туруш стереотиптеринин формалары башка сүт эмүүчүлөргө да тиешелүү, демек, адам жаныбарлар менен бирдиктүү табиятка ээ.

4) Психологизм - адамдар табияты боюнча ар түрдүү, адамдын маңызын анын психологиялык өзгөчөлүгү түзүп турат. Адамга жалпы социалдык идеалдарды таңуулабастан, алар кандай болсо, ошондой кабыл алуу керек. **5) Натурализм** - адамдын

маңызы жаратылыш мыйзамдары (климат, географиялык чөйрө ж.б.) аркылуу аныкталат. **6) Волонтаризм** - адамдын маңызы анын «бийликке болгон эркинде». Ал адамдын бүткүл жүрүш-турушун аныктайт.

7) Натуралисттик дуализм - ага адамдын материалдык жана рухий болгон эки дүйнөдө жашоосун камсыз кылган эки деңгээлдик маңызы жөнүндөгү диний окуулар киришет. *б) социологизатордук концепция:* **1) Конвенционализм** – адамдардын жашоосу жана жүрүш-турушу илимпоздордун өз ара конвенциясынын (келишиминин) негизинде кабыл алынган эрежелер менен шартталат. **2) Социализм** – бул вульгардык-материалисттик концепция, адамдагы жаратылыштык негизди танат. Белгилүү бир социалдык шарттарга жараша каалагандай адамды жасап алууга болот. **3) Панлогизм** – дүйнөлүк логика же дүйнөлүк акыл-эс жашайт. Адам дүйнөлүк акыл-эстин идеяларынын ишке ашышы. **4) Социологиялык дуализм** – адамдагы инстинктивдик энергиялар аморалдуу жана аларды кармап турууга болбойт, о.э., алар табияты боюнча иррационалдуу. Акыл, аң-сезим эмес, ошол инстинктивдүү энергиялар адамдын жүрүш-турушу менен ишмердүүлүктөрүнүн башкы стимулу болуп эсептелишет.

5. “Адам” концептинин негизги экспоненттери: **1) Адам** – 1. Акылы, ойлоо, сүйлөө жөндөмдүүлүгү бар, өндүрүш куралдарын жасап жана эмгек процессин пайдалана билген жан, киши. *Адамды адам кылып баккан эмгек* (Бөкөнбаев). 2. Жогорку моралдык жана интеллектуалдык касиеттерди өзүнө топтогон, жакшы сапаттары бар киши. 3. Бой тарткан, акыл-эси, билими бар, колунан иш келген киши (өспүрүм, жаш адамдарга карата). **2) Адамзат** – 1. Киши, адам баласы. *Адамзат көзү барда көп байкалбай, Жок болсо «кайран ай» деп сагындырар* (Осмонов). 2. Эл-журт, бүткүл адам баласы. **3) Киши** – 1. Ойлоо, сүйлөө жөндөмдүүлүгү бар, акыл-эстүү жан, адам. *Эркек киши. Алп киши. Чоң киши. Шамбет кары кишиге артык тамаша айтпай, ажарлуу гана күлүп койду* (Сыдыкбеков). 2. Аң-сезимдүүлүгү, жөндөмдүүлүгү, кишилик сапаты бар адам. **4) Инсан** - Жеке адам (личность). *Бир календер түркүн тапты тагынып. Төрт-беш инсан кызмат кылат жагынып* (Байзаков).

6. Курамында адам, киши лексемалар катышкан, белгилүү бир бүтүн түшүнүктү билдирген кош сөздөр: **1) Адам ата** – диний түшүнүк боюнча жер жүзүнө биринчи пайда болгон адам жана бүткүл адамзаттын эң түпкү атасы. *Адам ата, Обо эне* («Манас» С.К.). **2) Адам баласы** - адам, адамзат. *Бригадир деле биз сыяктуу адам баласы* (Сыдыкбеков). **3) Адам ноо** - 1. Жөө жомоктук, мифтик жандык. 2. Жапайы адам маанисинде да кездешет. 3. Кээде дөө, өтө чоң, акылы кем, адам түспөлүндөгү жандык. *Убара чаркөө, адам ноо* («Манас», С.О.). **4) Адам заада** - адам баласы, адам уулу. *Ушул ажайыт, ушул бейжай*

дүнүйөдөн кетеримде жанымда бир Адам заада болбогону кызык болду а?! (Касымбеков). **5) Киши-кара** - кимдир бирөө, жалпы эле киши. *Киши-кара көрүнсө, Дым чыгарбай жаткыла* («Эр Табылды»). **6) Киши кийик** - эпостордо, жомоктордо учуроочу жапайы адам. *Киши кийик, төө кийик Адырында көп экен* («Манас»). **7) Киши шер** - баатырлардын баатыры, кыраандардын кырааны. *Ал ыраматылык айкөл калың кошундан качпаган киши шердин бири эле* (Субанбеков). **8) Агач киши** – карачайлардын жана азербайжандардын (меша-адам) мифтеринде “токой адамы”, Кавказ тоолорунун токойлорунда жашоочу духтар. Маймыл менен адам кейипиндеги, жагымсыз жыты бар, аял, эркек жынысындагы чачтуу жандык катары көрүнгөн.

7. Кыргыз адамынын улуттук менталитетин чагылдырган этномаданий түшүнүктөр:

А. Адамга бата берүүдө, жакшы тилек каалоо билдирүүдө колдонулуучу тилдик маданий мурастар: **1) Аркаңды мал бассын, алдынды бала бассын!** – көбүнчө келиндерге карата “бактылуу бол”, “бала-бакыралуу бол”, “этек-жеңиң жыйылсын” деген мааниде айтылган алкоо. *Кыз журту башка илгертен: эми өз журтуңа барасың, кудай аркаңды мал басып, алдыңды бала басып, өз алдыңча болосуң, кагылайын* (Касымбеков). **2) Жеңил барып, оор кел.** **3) Ат байгелүү болсун!** **4) Кут болсун!** – “Буюрсун”, “болгону жакшы болуптур” деген мааниде бирөөнү куттуктоо, ага тилек кылуу, каалоо иретинде айтылат. **5) Жаткан жери жайлуу болсун.** **6) Көч байсалдуу болсун!** **7) Бакыт жылоолосун.** **8) Жакшы жатып, жай туруңуз!** **9) Бешик боң бек болсун!** – жаңы төрөлгөн баланын ата-энесин куттуктоо маанисинде колдонулат. **10) Жолуң шыдыр, жолдошуң кыдыр болсун!** **11) Көшөгөң көгөрсүн!** **12) Боосу бек болсун!** ж.б.

Б. Каада-салт, үрп-адат ылайык колдонулуучу иш-аракеттер, ырым-жырымдар: **1) Ачуу басар** – кыз качып кеткенде кызды алган жак анын ата-энесинен кечирим суроо, алдынан өтүү, таанышуу максатында тийиштүү жол-жобосу менен келүү салты. *Турсун куда ачуу басарына бир тай, бир кой, эки миң сом акча, эки ящик алып келет* (“Советтик Кыргызстан”).

2) Жүк көрсөтөр. **3) Бел куда болуу** – балдары төрөлө электе, боюнда барда, курсакта экенинде убадалашып, кудалашып коюу. *Акун-хан менен Манас бел куда болушкан* (“Семетей”). **4) Бешик куда болуу.**

В. Каргоо, наалат айтуу, жамандык, кырсык тилөө маанисинде колдонулуучу улуттук айтымдар: **1) Баралыңа жетпегир** – жашабагыр, узабагыр деген маанидеги каргыш. – *Оо, баралыңа жетпегир! Убалы уктатпасын ушул нерсенин* (Өмүрбаев). **2) Кара башыңды жут!** **3) Башыңа көрүңгүр** (кара башыңа көрүңгүр). **4) Кемелиңе келбегир.** **5) Жер жуткур!** (жер соргур). **6) Башыңды жуткур** – каргоо маанисинде колдонулат. – *Ии, башыңды*

жеткур, бала эмес эле желмогуз го? Жубарымбек! (Осмоналиев).

7) Жети атаңдын боорун же! 8) Кепининди жегир! (жалмагыр, кепиниң күйгүр, өртгөнгүр!). 9) Береке таппагыр – оңолбогур, жарыбагыр деген маанидеги каргыш. 10) Ичинен кан өткүр – жаман көргөндө айтылуучу каргыш сөз. 11) Көрүндө өкүр! (көрүндөн таш чыккыр!). 12) Бооруна келгир! (бооруна чечек чыккыр!, бооруна чок түшкүр!).

Г. Тилдөө, жекирүү, сөгүү, кагуу, жемелөө маанисинде колдонулган эталондор: 1) Жерге кир – тилдөө, жемелөө же жактырбоо маанисинде колдонулат. 2) Жаагың сынгыр! (жаагың кыйрагыр!, жаагың карышкыр!). 3) Жүзү курсун. 4) Кара жерге кир! – жемелөө, тилдөө иретинде колдонулат. 5) Жаагыңа таш! 6) Көзүңө көр топурак тыгылсын. 7) Жумуран кал – көбүнчө тилдегенде, урушканда “куруп кал” деген мааниде колдонулат.

8) Кара оозуңа кан толгур! 9) Жетенден ургур! 10) Жоругу жолдо калсын!

Д. Жалынып-жалбаруу, жакшы көрүү маанисинде колдонулуучу маданий бирдиктер: 1) Кагылып кетейин – жалынып-жалбаруу маанисинде айтылат. 2) Жанымды чабайын! – жакшы көрүү, жалынып-жалбаруу маанисинде колдонулат. 3) Садага болоюн (садагаң кетейин, секет болоюн). 4) Жанымды курман чабайын. 5) Жанымды чабайын – жакшы көрүү, жалынып-жалбаруу маанисинде колдонулат. *Жанымды чабайын! – деп абышка небересин жыттагылап, бетибашынан өптү* (Бейшеналиев).

Е.Адамдын эр жетүүсүн, турмуш шартынын онолушун туюндурган улуттук түшүнүктөр: 1) Адам катарына кошулуу - 1. Адам болуу. 2. Жашоо-тиричилиги, турмушу жакшыруу, өйдөлөө, оңолуп элге аралаша баштоо. *Эмне гана күндү көрбөдүк! Өлгөндөн калган эл жерине кайтып, ушу керемет таңдын, ажайып күндүн демги менен адам катарына кошулдук* (Өмүрбаев).

2) Адам болуу - 1. Эр жетүү, эс тартып, киши катарына кошулуу.

2. Оорудан айыгуу, жакшы болуу, баш көтөрүү. В.: Киши болуу. 3) Киши катарына кошуу - *Андай ооруйт экен, өзүн эле окутуп-чокутуп, киши катарына кошсоңор болбодубу кагылайын* (Өмүрбаев).

Ж. Курамында “Адам” концептинин экспоненттери бар ар кыл маданий түшүнүктөр: 1) Киши колдуу болуу - 1. Өз ажалынан эмес, бирөө тарабынан өлүм табуу, өлтүрүп коюу. *Мунун киши колдуу болуп өлгөнүн же өз ажалынан мурт кеткенин кийин аныктарбыз* (Бектенов). 2. Уурдалуу.

2) Киши келдиби, ит келдиби дебөө - эч көңүл бөлбөө, назар салбоо, теңсинбегендей мамиле жасоо.

3) Кишинин ичине кирип чыккандай.

4) Адам оозуна алгыс - 1. Өтө одоно-орой, уят, ыппас кеп, сөз ж.б. 2. Жегенге жараксыз, өтө начар, бузулуп кеткен (тамакка карата). 5) Киши аласы ичинде. 6) Киши-кара - Кимдир бирөө, жалпы эле

киши. *Киши-кара көрүнсө, Дым чыгарбай жаткыла* («Эр Табылды»).

8. Антропологиялык маанидеги ар кыл түшүнүктөр жана терминдер: 1) Адамдын конституциясы (лат. constitutio – дене түзүлүшү) - организмдин тукум куугуч жана көнүмүш касиеттеринин негизинде бир калыпка келген реактивдүүлүгүн аныктоочу функционалдык жана морфологиялык өзгөчөлүктөрүнүн жыйындысы. Анын морфологиялык белгилери Пиньенин индекси боюнча, о.э., функционалдык касиеттерине карата астеник, нормостеник жана гиперстеник болуп үч типке бөлүнөт. 2) Адам факторлору - «Адам жана машина» системасындагы адамдын ролун ачып көрсөтүүчү инженердик психологиянын түшүнүгү. Адам факторлору башкаруу системасындагы адам-оператордун жөндөмдүүлүгүн изилдөө, адам жана башкарылуучу процесстин өз ара аракетинин оптималдуу шарттарын түзүүгө байланыштуу. 3) Антропогендик ландшафт – пайда болушуна адамдын чарбачылык иши чоң роль ойногон географиялык ландшафт.

4) Антропозооноздор – (антропо ..., зоо – жаныбар, nosos – оору, ылаң) адам менен жаныбарлардын жугуштуу жана инвазиялуу оорулары. Муну зооноздор деп да аташат. Антропозооноздорго: бруцеллез, мал туберкулезу, күлапса, туляремия, маңка, чакалай, төө чумасы (адам чумасы), эхинококкоз, шарп ж.б. кирет. 5) Антропологиялык типтер – дене түзүлүш белгилеринин мурас болушу жагынан жалпылыгы бар, теги бирге адамдардын топтору. Кеңири мааниде алганда, антропологиялык типтер адамзат расаларынын синоними болуп эсептелет. 6) Гуманизм – 1. Кайра жаралуу мезгилиндеги (XV-XVI кылымдар) адамдын эркин өсүп өнүгүшүн феодализм менен диндин тушоосунан бошотуу принцибин көздөгөн прогрессивдүү кыймыл. 2. Адамдарга боорукердик, камкордук кылууга, жакшы көрүүгө, сыйлоого, урматтоого негизделген мамиле, адамгерчилик. 3. Адабиятта адамгерчиликти, адам баласына урмат-сый көрсөтүүнү бийик сапат, прогрессивдүү идея катары көтөрүп чыгуу. 7) Антропоморфизм – адамдардын алгачкы оюнун формасы, бул кезде – нерселерде, табияттын кубулуштарында, айбандарда адамдын касиеттери бар деп ойлошкон. 8) Непотизм - бүлө күтүү, эрди-аял, бала-чаканын үйүр болушу.

Адабият:

1. Воробьев В.В. К понятию поля в лингвокультурологии (общие принципы) // Рус. яз. зарубежом. – 1991. - №1. – 102-103-бб.
2. Воробьев В.В. Лингвокультурология: теория и методы. – М., 1997.
3. Воронова Т.А., Стернин И.А. Концепт «толерантность» в русском сознании // Языковая структура и социальная среда. – Воронеж, 2000. – 79-86 б.
4. Борчиева Б.Т. Концепт «верх – низ» в языковой картине мира носителей русского и киргизского языков //

- Рус.яз. и лит. в шк. Кыргызстана. – 2008. -№2.-С. 81-84.
5. Зулпукаров К.З, Калмурзаева А., Сейитбекова С. Отражение этнического менталитета в теологических концептах языка // Сб. науч. тр. [фак-та рус. филол. Ошск. гос.ун-та] – Вып.2.- Ош, 2010. - 7-18-бб.
6. Тагаев М.Дж. Когнитивные подходы к лингвистическому описанию русского словообразования в учебных целях // Языковая картина мира: лингвистический и культурный аспекты. Том 2. – Бийск, 2004. 113-121-бб.
7. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика. – М., 2004. - 241 б.
8. Маслова В.А. Лингвокультурология: Учебное пособие. - М.: Academia, 2001. – 203 с.
9. Минский М. Фреймы для представления знаний. – М., 1979. - 318б.

Рецензент: к.филол.н, доцент Джапаров Н.Р.